

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Torek, 1. junij 2021

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1**Ocenjevalna shema za komentar besedila (0–22 točk)**

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
1–4	Odgovor je nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja, ki je lahko posledica parafraze besedila ali poskusa odgovoriti na vprašanja. Očitno je, da kandidat dela ne pozna oziroma pozna le nekaj naključnih fragmentov.
5–7	Odgovor je kratek in fragmentaren, vendar vsebuje elemente, ki so povezani z obravnavanim besedilom. Največkrat gre za delce vednosti oziroma splošno obnavljanje celote dela in brez povezave z vprašanji iz navodil.
8–10	Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, vendar v odgovoru prevladuje fragmentarnost; razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je poznavanje dela zelo šibko, brez jasne navezave na vprašanja iz navodil, običajno je najti še veliko nerelevantnosti. Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.
11–13	Zadostno
	Odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume omejeno in površno, lahko tudi napačno. Kandidat le deloma ali tudi ne odgovori na vprašanja iz navodil, vendar se odgovor že nanaša na dani odlomek, lahko kot preprost opis filozofskega problema, lahko posredno kot obnova celotnega dela, najti pa je še precej nerelevantnosti. Kandidat uporabi nekaj ustreznih pojmov, vendar brez analize. Če kandidat poskuša z argumentacijo, je ta pomanjkljiva. Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi. Kandidat odgovori na dana podvprašanja, morda ne na vsa enako izčrpno in relevantno. Poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo večinoma razume. Toda opisi in razlage so še slabo razviti; kandidat sicer poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila. Kandidat delo pozna in vsebinsko odgovori na vprašanja.
17–19	Prav dobro, a z manjšimi pomanjkljivostmi
	Odgovor ima dobro strukturo, napake v izpeljavi so možne, a ne prevladujejo. Kandidat obširno odgovori na dana podvprašanja, iz česar je razvidno, da delo dobro pozna in razume; razlaga in argumentacija sta jasni in razumljivi, temeljni pojmi so opredeljeni. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, še so mogoče nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti. Kandidat delo dobro pozna ter v odgovorih dobro razloži in razčleni temeljne probleme odlomka in dela.
20–22	V glavnem odlično
	Naloga ima dobro strukturo, jasno in koherentno izpeljavo, skozi katero kandidat skladno in vsebinsko izčrpno odgovori na vsa dana podvprašanja. Značilni sta analiza pojmov in razvita pojmovna mreža. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim delom in ga komentira s pojmovnim aparatom iz besedila. Lahko tudi vstopi v dialog z avtorjem dela ter razvije in utemelji svoja stališča. Avtorja morda tudi obravnava širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto. Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito odgovori na vsa podvprašanja in ponekod celo vstopi v dialog z avtorjem.

Dodatna navodila za komentar besedila

Gre samo za okvirna navodila, kandidat se sam odloči, kako bo strukturiral svoj komentar in kako bo razporedil odgovore na vprašanja.

Naloga	
1	<p>Platon: Država</p> <p>Odlomek sklence razpravo o ideji dobrega, ki se nato nadaljuje v prisposodbi o črti/daljici in prisposodbi o votlini in preide v oris vzgoje filozofov. V odlomku Platon omenja svet nastajanja oz. postajanja, to je svet posameznih stvari, ki je med bivajočim in nebivajočim, svet nenehne spremembe. Na drugi strani je nespremenljivi svet obstajanja oziroma bivajočega, v katerem se nahajajo matematične in druge bitnosti, s katerimi se ukvarjajo strokovne znanosti, zares bivajoče pa so ideje, in najvišje ideja dobrega. Da bi resnično bivajoče spoznali, pa je treba celotno dušo obrniti od minljivega k večnemu svetu, najspodobnejši pa bodo na koncu uzrli tudi najsvetejše ali idejo dobrega, ki je po eni strani izvor ali prapočelo bivajočega, po drugi strani pa spoznavanje sploh omogoča. Obrnitev duše od sveta nastajanja v miselni svet omogoča vzgoja, ki razumske duše pripelje do najvišjega spoznanja ideje dobrega. Spoznanje pa ni namenjeno samo sebi, ampak omogoči, da polis lahko filozofa, ki ga je izobrazil, pokliče k vladanju, saj ga spoznanje dobrega naredi presodnega v javnem življenju, pa lahko vodi polis v smeri pravičnosti. Prav dvig v miselni svet loči prave filozofe, ki so primerni za vladanje, od nepravih, ki niso.</p>
2	<p>Aristotel: Nikomahova etika</p> <p>V odlomku Aristotel trdi, da tisti, ki je po vplivom strasti, niso dovzetni za sprejemanje teoretičnega razmisleka o etiki. Spoznanje zanje nima pravih učinkov, ker se ne morejo obvladati. Strasti tako povezuje z ne-obvladovanjem, razum pa z obvladovanjem samega sebe in tudi svojih dejanj, saj je etika povezana prav z delovanjem. Obravnavo strasti je smiselno povezati z Aristotelovim pojmovanjem duše, ki ima razumski in nerazumski del. Nerazumski se sam deli na dva dela, na vegetativni in poželenjski, poželenjski pa je sedež strasti. Aristotel (str. 82) strasti označi kot »poželenje, jezo, strah, predrznost, zavist, radost, ljubezen ..., vse občutke, ki jih spremlja ugodje ali neugodje«. V današnjem besednjaku so to čustva. Pri tem je treba opozoriti, da Aristotel ne nasprotuje čustvom in ugodju, v odlomku tudi govori o tem, da je težava povezana s tem, da mladi čustvom/strastem prepuščajo, da določajo njihovo življenje. Aristotel poudarja vlogo drugega dela duše, razumskega dela. Ta je povezan z nerazumskim in nanj lahko vpliva. Poželenjska stran duše se lahko »pokorava in ukloni« (str. 73) razumu. Tako da je tudi poželenjski del duše lahko razumen, kolikor se je sposoben pokoravati razumu. Iz tega pri Aristotelu sledi delitev hvalevrednih človekovih lastnosti, namreč vrlin, na razumske vrline (modrost, bistrost, pametnost), in nravsvene vrline. Srednja mera, ki je po Aristotelu tesno povezana z vrlinami, se nanaša prav na odnos do strasti: strahu se tako ne smemo preprosto predajati, temveč ga je treba uravnavati z razumom.</p>
3	<p>Descartes: Meditacije</p> <p>V peti meditaciji se Descartes povrne k Bogu, ki je že bil predmet tretje. Medtem ko v tretji razvije dokaz, pozneje poimenovan kozmološki, torej on kot nepopolno bitje ne more biti vzrok ideji popolnega bitja, Boga, v peti razvije ontološki dokaz. Naloga kandidata je prikazati pot, po kateri pride Descartes do njega. Matematični pojmi imajo neodvisno od človekovega mišljenja, zavesti, neke večne in nespremenljive zakonitosti, denimo trikotnik ima tri notranje kote, ki imajo vsoto dveh pravih kotov, njegovemu največjemu kotu nasproti leži najdaljša stranica. In te lastnosti, pravi, spoznava jasno, iz česar sklepa, da si jih ni izmislil, ampak izhajajo po nujnosti iz pojma samega. Enako velja za idejo Boga, h kateri po nujnosti spada bivanje. Postavi tezo, da pri Bogu ni mogoče ločevati bistva od bivanja, ne ker bi to narekovala naša misel, marveč ker to misel določa nujnost bivanja Boga. Bog ima več funkcij, Descartes ga potrebuje, da se znebi solipsistične zagate, prav tako pa na koncu pete meditacije zatrdi, da je gotovost in resničnost vsakega spoznanja odvisna od spoznanja Boga.</p>

Naloga	
4	<p>Nietzsche: H genealogiji morale</p> <p>Nietzsche na začetku 3. razprave zastavi vprašanje o pomenu asketskih idealov, s čimer svojo kritiko morale pripelje do sklepnih ugotovitev. Od kandidatov se pričakuje, da bodo razložili, kako so asketskemu idealu sledili pripadniki različnih skupin ljudi: od »navadnih ljudi« do umetnikov, filozofov in znanstvenikov. Za prve Nietzsche pokaže, da so bili vselej odvisni od filozofije, ti pa v asketskih idealih najdejo najboljše pogoje svoje ustvarjalnosti. Znanstveniki pa asketskemu idealu sledijo, ker zastopajo voljo do resnice in predpostavijo resnico kot absolutno vrednoto (ki je zanje onkraj kritike). Asketski ideali pa so imeli pomen tudi za ohranitev civilizacije, saj so na novo osmislili človekovo bivanje, ki se je v času duhovne krize zazdelo povsem absurdno. Uveljavljena morala, ki temelji na dvojici Dobro-Zlo, je nasprotujoča življenju, ker zapoveduje odpoved ciljem, ki bi bili navezani na tostransko življenje v imenu nekega drugačnega bivanja. Asketski način bivanja in vrednotenja se Nietzscheju izkaže za prevladujočega na Zemlji. Človek je po eni strani »žival, ki vrednoti«, po drugi pa je dosedanje vrednotenje izražalo neko temeljno nezadovoljstvo in nelagodje, zaradi katerega je človek obsojal to življenje in ga razvrednotil v pričakovanju nečesa, kar bo dosegljivo šele v onstranstvu. Potem ko je v 2. razpravi pojasnil, kako je to nelagodje nastalo (s prehodom v civilizacijo in zatrtjem instinktov, predvsem temeljnega instinkta svobode), v 3. razpravi z asketskim idealom pojasni vzpostavitev nove morale kot tiste, ki jo je potrebovalo življenje samo, saj se je izčrpavalo s povečevanjem občutka slabe vesti, ki je vodilo v otopelost in življenjsko naveličanost. Pojem asketskega ideala torej pojasni hkrati, kako je bilo mogoče, da se je nad moralo gospodarjev uveljavila njej nasprotujoča morala (ki jo je najprej zastopala svečeniška kasta nasproti viteško aristokratskemu razredu), pa tudi kako so sprva zunajmoralni pojmi (krivda, odgovornost, slaba vest, kazen) postali nosilci moralnih vrednot, ki jih je za množico ljudi zastopal njihov voditelj – asketski svečenik.</p>

IZPITNA POLA 2**Ocenjevalna shema za esej (0–22 točk)**

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
1–4	Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Poznavanja filozofskih vsebin, povezanih s problemom iz naslova, ni.
5–7	Odgovor je fragmentaren, vendar daljši, morda deloma zaokrožen, kandidat ne pozna filozofske problematike izbranega naslova, zato odgovarja s pomočjo zdravega razuma in splošne razgledanosti.
8–10	Odgovor je fragmentaren, če pa ima zaokroženo zgradbo, je polna miselnih preskokov. Poznavanje in razumevanje danega problema je zelo omejeno, običajno skrčeno na nekaj nerazvitih, zgolj navrženih relevantnih poudarkov, ki so obrobni in kombinirani s splošno razgledanostjo kandidata. Kandidat skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so pogosto tudi nenatančne in napačne. Za odgovor je tipično obnavljanje drobcev najbolj elementarne snovi ter ponavljanje enega in istega.
11–13	Zadostno
	Gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadovoljivo obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost), vendar sta uvod in/ali zaključek slabo razdelana, prisotni so tudi preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, toda odgovor se že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, vendar jih ne analizira. Naloga je večinoma opisna, če pa kandidat argumentira, je argumentacija skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže zgolj najbolj osnovno seznanjenost s filozofsko problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve. Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima najmanj 600 besed, njegova zgradba je dobra; uvod razloži ali vsaj nakaže problem, sklep se nanaša na problem, lahko je tudi izpeljan iz naloge. Razčlenjenost na odstavke je ustrezna, a lahko so prisotni preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno in za problem večinoma relevantno filozofsko terminologijo. Vendar so pojmi največkrat uporabljeni kot samoumevni, njihova analiza je obrobna, prav tako povezanost z drugimi relevantnimi pojmi. Kandidat opis in razlago poskuša dopolniti z argumenti, vendar gre največkrat za obnovo le delno razumljenih argumentov. Kandidat pa se že zaveda, da je argumentacija pomemben del odgovora, zato predstavi več pogledov na problem. Esej izraža dobro seznanjenost z ustrezno filozofsko problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar jasno razumevanje danega problema, argumentacija in analiza relevantnih pojmov še nista v ospredju.

17–19	Prav dobro, a opazne pomanjkljivosti
	<p>Esejistična zgradba je dobra. Uvod razloži problem, sklep je praviloma izpeljan iz jedra, odstavki so smiselno zaokrožene celote, preskoki v izpeljavi so redki. Problem iz naslova kandidat dobro razume. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema, kandidat se zaveda nujnosti analize pojmov in argumentacije. Nasploh v eseju oboje prevladuje pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in je posledica samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa ponekod niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni, nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna.</p> <p>Iz odgovora je razvidna zelo dobra seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Kandidat se že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in abstraktno večkrat povezuje s konkretnim.</p>
20–22	Zvečine odlično
	<p>Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma njegovo rešitvijo. Izpeljave in utemeljitve so skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih stopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, kar je že plod samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta bogata in ustrezna.</p> <p>Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.</p>

Dodatna navodila za esej

Navodila so le okvirne smernice: kandidat lahko napiše vsebinsko povsem drugačen esej, če ga le smiselno poveže z naslovnim problemom.

Vprašanje stvarnosti

Naloga	
1	<p>Razpravljajte o trditvi: »Človeka določa, kar naredi iz tistega, kar so drugi ljudje naredili iz njega.« (Sartre)</p> <p>Navedena izjava izraža zamisel, da se svoboda in nujnost ne izključujeta, temveč se radikalnost svobode pokaže ravno v odnosu do človekove pogojenosti, ki jo določajo silnice, ki jih človek v veliki meri ne more obvladovati (npr. okolje, v katerem se pojavi, vzgoja, ki je je deležen, ipd.). Radikalnost svobode pri Sartru je v tem, da se mora človek kljub takšni pogojenosti odločiti in nato prevzeti odgovornost za svoje odločitve. Kolikor je pri tem mogoče govoriti o determinizmu, ta ne zanikuje možnosti svobodnega delovanja, saj človekova zavest ostaja prostor avtonomne odločitve. Kandidati torej lahko razpravljajo o odnosu med nujnostjo in svobodo v navezavi na eksistencialiste na eni strani in trde deterministe na drugi, lahko pa vpeljejo tudi ločnico med trdim determinizmom in kompatibilizmom.</p>
Naloga	
2	<p>Razpravljajte o trditvi: Duh in telo delujeta vzajemno. Dogajanje v duhu povzroča dogajanje v telesu in nasprotno.</p> <p>Razprava odpira vprašanje odnosa med telesom in duhom. Dualizem je tisti pogled, ki telo in duha ločuje in ju obravnava kot dve različni substanci. Pri tem pa se odpre problem medsebojnega delovanja oz. interakcije. Zapisano trditev je mogoče analizirati s stališča dualizma in temu postaviti nasproti monizem (npr. materializem, idealizem) ali pa paralelizem, po katerem ni interakcije med duhom in telesom, saj delujeta vzporedno in neodvisno drug od drugega. Kandidati se v razpravi za dualizem lahko naslonijo na Descartesa, za paralelizem pa na Spinozo ali Leibniza.</p>
Naloga	
3	<p>Razpravljajte o trditvi: Videz ni samo način, kako se realnost pojavlja, temveč tudi sam obstaja, tako da obstajata dve ravni realnosti.</p> <p>Naslov se nanaša na klasično dvojico bistvo – pojav. Videz oziroma pojav je na eni strani realnost, kot se kaže denimo človeku, tako da se zdi, da je nekaj nepomembnega in sekundarnega. Če je realnost nekaj objektivnega, je pojav samo nekaj subjektivnega. A po drugi strani lahko rečemo, da na neki način tudi sam obstaja, tako da se s tem, ko se svet kaže, sam razcepi na dvoje: na svet in na svoje pojavljanje, na bistvo in videz. Naslov tako ponuja priložnost za obravnavo vprašanja, v kakšnem odnosu sta bistvo in pojav, ali za pojavom res obstaja bistvo, in če obstajata oba, kakšen je njun ontološki status. In odpira se niz poti, tudi ta, ki temelji na trditvi, da za pojavom ni nobenega bistva.</p>

Vprašanje spoznanja

Naloga	
4	<p>Razpravljajte o trditvi: Vsa naša spoznanja so zgolj bolj ali manj verjetne domneve. Spoznanje resnice je nedosegljivi ideal.</p> <p>Skepticizem v vprašanje glede možnosti spoznanja vpelje pogled, ki dvomi o človekovi zmožnosti spoznavanja od njega neodvisne (univerzalne) resnice. Trditev je mogoče obravnavati v navezavi na antične skeptike, pa tudi na sodobnejše avtorje, kot je David Hume. Skepticizem lahko kandidati primerjajo z relativizmom, ki gre od skepticizma dlje v tem, da zanika obstoj univerzalne resnice. Na drugi strani pa lahko razpravljajo tudi o dogmatizmu kot drugi skrajnosti – tj. kot nekritičnem zatrdjevanju o lastnem poznavanju ene in edine resnice, ki izključuje vsako možnost dvoma ali ugovora.</p>

Naloga	
5	<p>Razpravljajte o trditvi: Spoznamo lahko vse, tudi tisto, kar se v spoznanju nikdar neposredno ne kaže, temveč je pogoj, da do spoznanja sploh lahko pride.</p> <p>Naslov vzpostavi dva tipa spoznanja: tisto, kar spoznamo neposredno, in tisto, kar je pogoj spoznanja, pa se v spoznanju neposredno ne kaže. Ta sfera, ki se v filozofiji od Kanta dalje poimenuje kot transcendentalna sfera, se v naslovu naloga kot pravi objekt raziskave. Kandidat bo tako v eseju lahko raziskal niz vprašanj: kakšen je status te sfere, v kakšnem odnosu je do spoznanja, kako jo je mogoče spoznati in kaj njen obstoj pove o naravi spoznanja sami.</p>

Naloga	
6	<p>Razpravljajte o trditvi: Medtem ko so znanosti na svojem področju pridobile brezpogojno gotova in splošno priznana spoznanja, filozofiji kljub tisočletnemu prizadevanju ni uspelo priti do tega. (Jaspers)</p> <p>Znanstvena spoznanja empiričnih in formalnih znanosti se kopičijo, o njihovih predmetih vemo vse več, nekatera od teh spoznanj so brezpogojno gotova in splošno priznana, metode raziskovanja so vse bolj natančne in zapletene, je zdravorazumska trditev, zato o njej ne dvomimo, še zlasti ne zaradi znanstvenega vpliva na tehnologijo, ki vse bolj določa naše življenje. Splošno sprejeto je tudi, da filozofija v tekmi z znanostjo ne more pokazati takšne spoznavne uspešnosti, morda pa ima drugo funkcijo, kot je pridobivanje spoznanj. Naloga kandidata je premisliti razliko med znanostjo in filozofijo in morda pokazati, da se lahko filozofsko lotimo tudi zdravorazumskega prepričanja o znanosti.</p>

Vprašanje morale

Naloga	
7	<p>Razpravljajte o trditvi: Vrline pravičnosti, zmernosti, poguma in modrosti niso bistvene za moralno delovanje. Bistveno je narediti pravo stvar s pravim namenom.</p> <p>Trditev se nanaša na kritiko etike vrlin s pozicije etike dolžnosti. Medtem ko je za etiko vrlin ključno pri moralnem delovanju to, kakšnega značaja je človek, je za etiko dolžnosti pomemben motiv delovanja. Kandidati lahko primerjajo etiko vrlin s Kantovo deontološko etiko, v kateri je namen delovanja pomembnejši od človekovega značaja. Tako lahko po Kantu tudi človek, ki mu po splošnem naziranju manjkajo vrline, naredi pravo stvar, kolikor je njegov poglavitni motiv delovati iz dolžnosti. Takšno dejanje je celo bliže zgledu moralnega delovanja, kakor bi bilo tisto, ki bi ga kdo storil pod vplivom svojih naravnih nagnjenj, kamor spadajo tudi človekove značajske poteze.</p>

Naloga	
8	<p>Razpravljajte o trditvi: Nesrečen človek je zgrešil najvišji cilj delovanja in končni smoter življenja.</p> <p>Pri trditvi gre za vprašanje končnega cilja človekovega življenja, ki ga nekateri filozofi enačijo s srečo ali evdajmonijo po Aristotelu. Če je sreča v skladu s tem pojmovanjem tisto, kar iščemo zaradi nje same, in je končni smoter vseh naših prizadevanj, potem je srečno življenje tudi kazalec življenjske izpolnjenosti in tega, da nekdo živi dobro življenje. Srečno življenje ima za antične filozofe torej vsekakor etični značaj, saj je etika pri njih zlasti v načinu življenja, etičnost se pokaže v tem, ali nekdo živi dobro življenje, dobro pa je ravno v doseganju življenjskega smotra, razumljenega kot srečnost.</p>

Naloga	
9	<p>Razpravljajte o trditvi: Razum nam ne more povedati, kaj je prav ali narobe, saj je omejen na ugotavljanje dejstev o svetu. Morala pa temelji na občutku za prav in narobe.</p> <p>Od kandidatov se pričakuje, da bodo razpravljali o utemeljitvi moralnih načel, kakor izhaja iz kritike racionalistične etike, ki moralo razume kot temelječo na apriornih razumskih pravilih. Razpravo lahko navežejo na Davida Huma in njegovo znano trditev, da je razum lahko le suženj strasti, kar ima posledice za razumevanje morale. Razum lahko razkriva samo povezave med stvarmi v svetu, iz česar pa ne moremo ničesar izpeljevati glede »najstev«. Šele naša čustvena reakcija na dejstvena stanja v svetu nam pove, kakšna je moralna kvaliteta nekega pojava.</p>

Posameznik in skupnost

Naloga	
10	<p>Razpravljajte o trditvi: »Vsako kaznovanje je slabo: vsako kaznovanje je po sebi zlo.« (Bentham)</p> <p>Pri tej trditvi gre za vprašanje pravičnosti kazni in se torej nanaša na področje retributivne pravičnosti. Od kandidatov se pričakuje, da bodo razpravljali o utemeljitvi institucije kazni in razložili problem kazni, kakor je artikuliran v politični filozofiji. Utilitaristi, kot je tudi citirani Bentham, so zagovarjali, da je kazen utemeljena zaradi njene moči odvratanja od prihodnjih zločinov. Kazen sama po sebi je slaba, ker kaznovanemu zadaja trpljenje, vendar pa jo je mogoče upravičevati zaradi njenih posledic za dobrobit družbe. Na drugi strani so retributivisti, kot je Kant, ki utemeljenosti kazni ne navezuje na njeno družbeno funkcijo, temveč na pravilo, po katerem mora biti vsakdo deležen takšne obravnave s strani družbe, kakršno si zasluži glede na svoja dejanja.</p>

Naloga	
11	<p>Razpravljajte o trditvi: Vsaka oblika vladavine, ki zagotovi varnost, je legitimna. Demokracija je zgolj ena od takšnih možnih oblik vladavine.</p> <p>Kandidati pri tej trditvi lahko izhajajo iz teorij družbene pogodbe, ki so za presojo legitimnosti oblasti uporabljale različne kriterije, eden od teh je bil tudi argument varnosti. Po Hobbesu je upravičena vsaka oblast, ki vzpostavi razmere za družbeno življenje, v katerem bodo posamezniki zavarovani pred morebitno agresijo s strani drugih, obenem pa bo oblast jamčila, da se bodo posamezniki prisiljeni držati medsebojnih dogovorov. Zato je vsaka oblast, pod katero je življenje boljše, kot bi bilo v naravnem stanju (tj. stanju stalne pripravljenosti na medsebojni spopad), legitimna, saj ustvarja razmere za relativno stabilnost in mir, tj. varnost. To pa še ne pomeni, da bi morala biti takšna vladavina demokratična. Temu pogledu bi nasprotovali misleci, ki bi trdili, da je varnost sicer pomembna in da jo mora oblast zagotavljati, vendar pa za utemeljitev oblasti ni dovolj – ljudje morajo uživati tudi osebno svobodo in avtonomijo, torej jim oblast ne sme kratiti njihove pravice biti udeležen pri upravljanju družbe.</p>

Naloga	
12	<p>Razpravljajte o trditvi: Prava svoboda vlada le v stanju brez družbenih oziroma državnih zakonov.</p> <p>Gre za vprašanje odnosa med svobodo in zakoni. Po eni strani se zdi, da zakoni omogočajo svobodo, saj omejujejo grožnjo drugega, toda po drugi strani se zdi, da prava svoboda obstaja le, če posameznik ni omejen z državno, to je zunanjo prisilo. Tako je le v anarhični družbi, kjer je odpravljena država, možna prava svoboda. To pomeni bodisi, da se svoboda jemlje le negativno, kot svoboda od prisile, ali pa pomeni, da svoboda od omejitev ustvarja možnost za človekov življenjski projekt, torej pozitivno svobodo za.</p>

Filozofija religije

Naloga	
13	<p>Razpravljajte o trditvi: Spoznanje in vera se ne izključujeta. Vera je pravzaprav pot k spoznanju resnice.</p> <p>Razprava se navezuje na vprašanje razmerja med vero in spoznanjem oz. vero in resnico. Navezali bi jo lahko tudi na razpravo o skladnosti religije in znanosti/filozofije. Nekateri misleci vzpostavljajo strogo dihotomijo med vero in razumom: religiozni misleci (kot je npr. Kierkegaard) trdijo, da je razum omejen in da šele s suspenzom razuma uvidimo resnico, ki se razodene, ko nekdo naredi preskok k verovanju; nereligiozni misleci pa opozarjajo na to, da je edino razum zmožen uvideti resnico, saj se ukvarja z dejstvi in logiko, vera pa je nerazumska in zato ne more biti pot k resnici. Obstaja tudi pozicija, ki zagovarja kompatibilnost obeh, pri čemer vzpostavi tudi jasno hierarhijo (npr. pri sv. Avguštinu): vera kaže pot k resnici, razum pa lahko potem dojame skozi logične forme tisto, kar je bilo skozi vero že dognano.</p>
Naloga	
14	<p>Razpravljajte o trditvi: Življenje šele z verovanjem v božji načrt dobi pravi smisel.</p> <p>Tema povezuje filozofijo religije in eksistencializem. Ko se človek sooči z navidezno absurdnostjo sveta, se mu postavi vprašanje o smislu življenja. Če je svet v svoji kontingenci in kaotičnosti brez Stvarnika, potem ni več temelja za razmišljanje o smislu. Zdi se, da potem življenje izgubi svojo pravo vrednost, saj nima nobenega posebnega namena. Drugačno pozicijo zastopajo ateistični eksistencialisti (denimo Camus), ki trdijo, da ravno v soočenju z absurdnostjo in zavrnitvijo religije kot načina pobega pred njo človek izkusi radikalno svobodo, ki je prav v tem, da lahko sam podeli smisel existenci. Šele s tem človeško življenje prejme svoj smisel, saj je človek tisti, ki je njegov avtor.</p>
Naloga	
15	<p>Razpravljajte o trditvi: Razlog, zakaj Bog dopušča človekovo trpljenje, je ta, da človek skozi izkušnjo trpljenja dobi možnost duhovnega napredovanja.</p> <p>Vprašanje skladnosti božje dobrote in obstoja zla ima dolgo tradicijo. S tem se je ukvarjal že Epikur, ki je do religije zavzel skeptično stališče, enega od vrhuncev pa je doseglo v teodicejah, kakršna je bila denimo Leibnizeva. Bog ni ustvaril zla, ustvaril je svet, v katerem se človek lahko svobodno odloča bodisi za dobro bodisi za zlo. Ena od idej, ki izhaja iz takšnega razmisleka, je tudi ta, da šele življenjske preizkušnje človeku omogočajo duhovno rast. Bog torej trpljenja ne dopušča, ker bi bilo to dobro samo po sebi, temveč zato, ker človek skozi trpljenje dobi možnost postati boljši, bolj moralen.</p>